

BX1749
+6
1765-66
v. 9

D. THOMÆ
AQUINATIS
DOCTORIS ANGELICI
OPERA

TOMUS NONUS

D. THOMÆ
AQUINATIS,
DOCTORIS ANGELICI,
ORDINIS PRÆDICATORUM,
OPERA,

JUXTA EDITIONEM VENETAM MDCCLV.
AD PLURIMA EXEMPLA COMPARATAM.

Editio prima Matritensis à quam pluribus mendis repurgata.

ACCEDUNT

F. JOANN. FRANC. BERNARD. MARIE DE RUBEIS
IN SINGULA OPERA ADMONITIONES PRÆVIÆ.

TOMUS NONUS

complectens AUREAM CATENAM IN LUCÆ, ET JOANNIS EVANGELIA.

SUPERIORUM PERMISSU.
MATRITI: MDCCLXVI.

Ex Typographia Viduæ ELISÆI SANCHEZ.

D. THOMÆ
AQUINATIS
DOCTORIS ANGELICI
ORDINIS PRÆDICATORUM
OPERA.

JUXTA EDITIONEM VENETAM MDCCCLV.
AD PRIMUM EXEMPLUM COMPARATAM.

Editio prima Martiana a qua pluribus in locis
E. JOANN. FRANG. BERNARDI. MARITANI
IN SINGULA OPERA ADNOTATA
TOMUS NONUS
Complexus AUREAM CATENAM IN LUCÆ, ET JOHANNIS EVANGELIIS

FONDO BIBLIOTECA PÚBLICA
DEL ESTADO DE NUEVO LEÓN

1322668

EX TYPOGRAPHIA VIBUS ELISEI SANCHEZ
MARTINI: MDCCCLXV
SUPERIORUM PERMISSU

DIVI
THOMÆ
AQUINATIS,
DOCTORIS ANGELICI
SUPER LUCÆ EVANGELIUM CATENA.

PRÆFATIO.

Induam celos tenebris, & sacco ponam operimentum eorum. Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare eum qui lapsus est, verbo. Erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum.
Esa. 50. 3.

Glossa. (1) Inter cetera incarnationis Christi mysteria, quæ Esaias Propheta diligenter, & aperte prænuntiat, dicit: *Induam celos tenebris, &c.* ex quibus verbis accipere possumus Evangelii secundum Lucam materiam, modum scribendi, finem, & conditionem scriptoris. *Augustinus* de Con. Evan. (Lib. 1. cap. 2.) Lucas enim circa sacerdotalem Domini stirpem, atque personam magis occupatus videtur: unde per vitulum significatus est, propter maximam victimam sacerdotis. *Ambrosius* (præfatione in Lucam.) Vitulus enim sacerdotalis est victima: unde bene congruit vitulo hic Evangelii liber, qui à sacerdotibus inchoavit, & consummavit in vitulo, qui omnium peccata suscipiens, pro totius mundi vita est immolatus; & ipsam vituli immolationem Lucas stylo quodam pleniore diffudit. *Glossa.* (a) Quia igitur passionem Christi principaliter exponere Lucas intendit, hujus Evangelii materia significari potest in eo quod dicitur: *Induam celos tenebris: & sacco ponam operimentum eorum*: nam ad litteram in passione Christi tenebræ factæ sunt, & in discipulis fides obscurata est. *Hieronymus* super Esaiam (cap. 53.) Et Christus despectus erat, & ignobilis quando pendeat in cruce, & absconditus est vultus ejus, atque despectus, ut humano corpore divina potentia ce-

A
la-

(1) In quatuor editionibus omittitur index Glossæ.
EX EDIT. P. NICOL. (a) Quod ex Glossa subjungitur non occurrit in illa quæ nunc extat, & quod ex Hieronymo sine indice loci, partim sumptum est ex Tract. de Viris illust. vel Scripto-ribus Eccles. in Lucam, partim ex ejus Comment. in Esa. 62. super illud: *Vade, & dices populo huic.*

laretur. *Hieronymus* (de Viris illustribus.) Sermo autem Lucæ tam in Evangelio quam in Actibus Apostolorum comptior est, & sæculari redolet eloquentia: unde subditur: *Dominus dedit mihi linguam equidiam.* *Ambrosius* (præfatione in Lucam.) Nam licet Scriptura divina mundana evacuet sapientiæ disciplinam, quod majore fucata verborum ambitu, quam rerum ratione subnixâ sit; tamen si quis in Scripturis divinis etiam illa quæ imitanda illi putant, quærat, inveniet: sanctus enim Lucas velut quemdam historicum ordinem tenuit, & plura nobis gestorum Domini miracula revelavit; ita tamen ut omnes sapientiæ virtutes Evangelii ipsius complecteretur historia. Quid enim præcellentius ad sapientiam naturalem, quam quod Spiritum Sanctum creatorem etiam dominicæ incarnationis extitisse referavit? Docet moralia in eodem Libro, quemadmodum scilicet amare inimicum debeam; docet etiam rationalia, cum lego quoniam qui fidelis est in minimo, & in magno fidelis est. *Eusebius* in ecclesiastica Historia (Lib. 3. cap. 4.) Is ergo genere quidem Antiochenus, arte medicus, secundum hanc medicinam quam ex Apostolorum vel societate, vel traditione susceperat, duos nobis medicinales libros, quibus non corpora, sed animæ curentur explicuit: unde sequitur: *Ut sciam sustentare eum qui lapsus est verbo.* *Hieronymus* super Esaiam (cap. 50.) Dicit enim se à Domino accepisse sermonem, (1) quomodo lapsus, errantemque populum sustentet, & revocet ad salutem. *Græcus* (2) Expofitor. Cum autem Lucas bonæ indolis esset, & capacitatis strenuæ, (3) Græcorum scientiam consecutus est: Grammaticam siquidem atque Poesim adeptus perfecte, Rethoricam autem, & persuadendi leporem affectus ad plenum, neque Philosophiæ munus caruit; (4) denique & medicinam acquirit: & quoniam naturæ velocitate satis de humana gustaverat sapientia, ad altiore convolat. Accelerat igitur ad Judæam, & visibiliter, & verbo tenus Christum adit. Cumque veritatem cognosceret, verus efficitur Christi discipulus, plurimum magistro commoratus. *Glossæ.* Unde subditur, *Erigit mane, quasi à juventute ad sæcularem sapientiam; mane erigit mihi aurem ad divinam, ut audiam quasi magistrum,* scilicet ipsum Christum. *Eusebius* in eccles. Histor. (Lib. 3. cap. 4.) Tradunt autem, quod Evangelium suum ex Pauli ore conscripserit, sicut & Marcus quæ ex Petri ore fuerant prædicata conscripsit. *Chrysostomus* super Matthæum (hom. 4.) Uterque autem eorum magistrum imitatus est; hic quidem Paulum super flumina fluentem, ille autem Petrum breviloquio studentem. *Augustinus* de Confen. Evang. (Lib. 4. cap. 8.) Eo autem tempore scripsit quod non solum ab Ecclesiâ Christi, verum etiam ab ipsis adhuc in carne manentibus Apostolis probari meruerunt. Et hæc proemialiter dicta sufficiant.

In quibus rebus... Hieronymus... Ambrosius... Eusebius... Græcus... Chrysostomus... Augustinus... SANC

(1) Al. quoniam. (2) Nicolai legit expofuit. (3) Al. & Græcorum. (4) Al. deinde.

JESU CHRISTI EVANGELIUM
SECUNDUM LUCAM.

CAPUT I.

Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completa sunt, rerum, sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis: visum est & mihi, affectu à principio omnia diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile, ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.

(a) Fuit in diebus Herodis Regis Judææ sacerdos quidam, nomine Zacharias de vice Abia, & uxor illius de filiabus Aaron, & nomen ejus Elisabeth. Erant autem justî ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & justificationibus Domini sine querela. Et non erat illis filius, eo quod esset Elisabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis.

(b) Factum est autem cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante Deum secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit ut incensum poneret, ingressus in templum Domini. Et omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi.

(c) Apparuit autem illi Angelus Domini stans à dextris altaris incensi: & Zacharias turbatus est videns, & timor irruit super eum. Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua; & uxor tua Elisabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Joannem; & erit gaudium tibi, & exultatio; & multi in ejus civitate gaudebunt.

(d) Erit enim magnus coram Domino, & vinum, & ficeram non biber. Et Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ, & multos filiorum Israel converteret ad Dominum Deum ipsorum. Et ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ; ut convertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam.

(e) Et dixit Zacharias ad Angelum: Unde hoc sciam? Ego enim sum senex, & uxor mea processit in diebus suis. Et respondens Angelus dixit ei: Ego sum Gabriel, qui addito ante Deum, & missus sum loqui ad te, & hæc tibi evangelizare. Et ecce eris tacens, & non poteris loqui usque in diem quo hæc fiant; pro eo quod non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo. Et erat plebs expectans Zachariam, & mirabantur, quod tardaret ipse in templo. Egressus autem non poterat loqui ad illos: & cognoverunt, quod visionem vidisset in templo: & ipse erat inuensus illis, & permansit mutus.

(f) Et factum est, ut impleti fuerint dies officii ejus, abiit in domum suam. Post hos autem dies concepit Elisabeth uxor ejus, & occultabat se mensibus quinque, dicens: Quia sic fecit mihi Dominus in diebus quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.

(g) In mense autem sexto missus est Angelus Gabriel à Deo in civitatem Galilææ cuius nomen Nazareth, ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph de domo David, & nomen virginis Maria.

(h) Et ingressus Angelus ad eam, dixit: Ave gratia plena: Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. Quæ cum audisset, turbata est in sermone ejus, & cogitabat qualis esset ista salutatio.

(i) Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria: invenisti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jesum. Hic erit magnus, & Filius Altissimi vocabitur. Er dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus, & regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis.

(k) Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.

(l) Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua, & hic mensis est sextus illi, quæ vocatur sterilis: quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus.

(m) Exurgens autem Maria in diebus illis, abiit in montana cum festinatione in civitatem Juda, & intravit in domum Zachariæ, & salutavit Elisabeth. Et factum est ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero ejus; & repleta est Spiritu Sancto Elisabeth, & exclamavit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo. Et beata quæ credidisti: quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi à Domino.

(n) Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum.

(o) Et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

(p) Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

(q) Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen ejus.

(r) Et misericordia ejus à progenie in progenies, timentibus eum.

(s) Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui.

(t) Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles.

(u) Esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes.

(x) Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ: sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, & semini ejus in sæcula.

(y) Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reversa est in domum suam.

(z) Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, & peperit filium. Et audierunt vicini, & cognati ejus quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei.

(aa) Et factum est, in die octavo venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam. Et respondens mater ejus dixit: Nequaquam: sed vocabitur Joannes. Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua qui vocetur hoc nomine. Innucebat autem patri ejus, quem vellet vocari eum. Et postulans pugillarem scripsit, dicens: Joannes est nomen ejus. Et mirati sunt universi. Apertum est autem illico os ejus, & lingua ejus, & loquebatur benedicens Deum.

(bb) Et factus est timor super omnes vicinos eorum, & super omnia montana Judææ divulgabantur omnia verba hæc: & posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicentes: Quis putas puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo.

(cc) Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu Sancto, & prophetavit dicens: Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit, & fecit redemptionem plebis suæ.

(dd) Et erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui.

(ee) Sicut locutus est per os sanctorum, qui à sæculo sunt, Prophetarum ejus.

(ff) Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos.

(gg) Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti. Jusjurandum quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis.

(hh) Ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi.

(ii) In sanctitate, & justitia coram ipso, omnibus diebus nostris.

(kk) Et tu puer Propheta Altissimi vocaberis: præribis enim ante faciem Domini parare vias ejus.

(ll) Ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum.

(mm) Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto.

(nn) Illuminare his qui in tenebris, & in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

(oo) Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis usque ad diem ostensionis suæ ad Israel.

Eusebius in ecclesiastica Historia (a) (Lib. 3. cap. 4.) Lucas in initio Evangelii sui, causam cur scripserit indicavit, videlicet quoniam multi alii temere præsumperant enarrare quæ sibi magis erant ad liquidum competita: & hoc est quod dicit: Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum. Ambrosius (cir. pri. exp. proe. in Lucam.) Nam sicut multi in Judæorum populo divino infusi Spiritu prophetaverunt, alii autem pseudo-propheta erant potius quam Propheta: sic & nunc in novo testamento multi Evangelia scribere conati sunt, quæ boni nummularii non probantur: & aliud quidem fertur Evan-

Ex edit. P. Nicolai. (a) Non sic expresse Eusebius, aut his expresse verbis, etsi æquivalenti sensu.

gelium quod duodecim scripsisse dicuntur: ausus est etiam Basilides Evangelium scribere: fertur aliud secundum Thomam, & aliud secundum Matthiam. Beda (ibid.) Multos ergo eos non tam numerositate quam hæreseos multifarie diversitate (1) commendat, qui non Spiritus Sancti munere (2) donati, sed vacuolabore conati, magis ordinaverunt narrationem, quam historiæ texerunt veritatem. Ambrosius (ubi sup. paulo à princ.) Qui enim conatus est ordinare, suo labore conatus est, nec implevit suo conatu: (3) sine conatu sunt enim donationes, & gratia Dei, quæ ubi se infuderit, rigare consuevit, ut non egeat, sed redundet scriptoris ingenium: & ideo bene dicit: Rerum quæ in nobis completa sunt, vel quæ in nobis redundant: quod enim redundat, nulli deficit; & de completo nemo dubitat, cum fidem effectus astruat, exitus prodit. (a) Origenes (hom. 1. in Lucam.) Dicit autem, Rerum, quia non secundum phantasiam, juxta hæreticos, exercuit Jesus carnale ipsius adventum: sed cum veritas esset, reuera negotium profectus est. (b) Affectum autem suum indicat ex hoc quod ait: Quæ in nobis completa sunt; id est, quæ in nobis manifestissime sunt ostensa: (4) id enim quod Græce legitur *peplirophorimenon*, uno verbo Latinus sermo non explicat: certa enim fide, & ratione cognoverat, neque in aliquo fluctuabat. Chrysostomus. (c) Evangelista autem non solum testimonio contentus est proprio, sed ad Apostolos totum refert, inde robur venatur sermoni; & ideo subdit: Sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt. Eusebius in eccle. Histor. (Lib. 3. cap. 4.) Certus est quod veritatem, vel Paulo exponente, vel aliis Apostolis qui ab initio ipsi viderant, vel sibi tradiderant, consecutus sit. Chrysostomus. (d) Dicit autem, Viderunt, quia hoc maxime robur nanciscitur credulitatis, quod addiscitur ab his qui presentialiter viderunt. Origenes (hom. 1. in Lucam.) Palam est autem quod cuiusdam S. Thom. Oper. Tom. IX.

(1) P. Nicolai forte melius, ponit connumerat. (2) Al. donantur. (3) Al. omittitur sine conatu. (4) In duobus Venetis exemplis, altero an. 1521. altero vero an. 1584. Et in Antverpiensi an. 1569. desunt sequentia usque ad certa enim fide: P. Nicolaj autem sic legit intra parentheses (prout fert Græcum *peplirophorimenon*, quod uno verbo Latinus sermo non explicat) (5) Al. est esse.

(6) P. Nicolai legit: Non congruit ista locutio, ut magis ministerium verbi visum quam auditum esse credamus; sed quia, &c.

Ex edit. P. Nicolai. (a) Titus Bostrensis in proem. Lucæ. (b) Origenes hom. 1. in Lucam. Hæc simul cum prædictis quæ sunt in Tito (ut habentur. Tom. 2. Bibliothecæ PP. Græcorum) editiones aliæ sub unius Origenis nomine confundebant, omitebantque appendicem de Græca voce *peplirophorimenon*, quam reponimus, quia editio Antverpiensis eam habet: & Romana in super, an. 1570. & Veneta Nicolini, paulo aliis tamen verbis, ut in textu videre est: sed hæc editiones, ut alias notavimus, non consuluit P. Nicolai. (c) In Catena Græcorum PP. (d) Ubi supra. (e) Non occurrit nisi citatus in Catena Græcorum PP. sed aliquid simile Lib. 10. in Julianum; ut nec ejus Commentarius in Lucam extat, quem tamen citat S. Thomas in 2. 2. q. 101. art. 4. (f) Præfat. in Lucam.

rumore cognoverit, sed ab initio fuerit ipse (1) consecutus: unde sequitur: *Visum est & mihi, affecto à principio omnia diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile. Ambrosius* (in expl. procem. in Lucam.) Cum dicit, *Visum est & mihi*, non negat Deo visum: à Deo enim præparatur voluntas hominum. Prolixiorum autem hunc Evangelii librum quam ceteros esse nemo dubitaverit; & ideo non ea quæ falsa sunt, sed quæ vera, sibi vendicat: & ideo dicit: *Affecto quidem omnia visum est scribere*: non omnia, sed ex omnibus: quia quæ fecit Jesus si scribantur omnia, nec ipsum mundum capere arbitror. Consulto autem quæ ab aliis sunt scripta præterit, ut propriis quibusdam singuli Evangeliorum libri mysterium, gestorumque miraculis eminerent. *Theophylactus* (ubi supra) scribit autem ad Theophilum virum inclytum, *Scriptis & principem*, quia quod dicit *Cratiste*, id est optime, sive strenue, non dicebatur nisi principibus, & præsidibus; sicut & Paulus Feste præsidis dixit Act. 26., *Cratiste* (hoc est, optime, vel strenue) Feste. *Beda* (ibidem paulo ante fin.) Theophilus autem interpretatur amans Deum, vel amatus à Deo. Quisquis ergo amat Deum, sive à Deo se desiderat amari, ad se scriptum putet Evangelium, & ut sibi datum munus, sibi que commendatum pignus conservet. Non autem novorum quorumlibet eidem Theophilo, & velut ignorantium ratio pendenda; sed eorum de quibus eruditus est, verborum promittitur veritas exprimenda, cum subditur: *Ut cognoscas eorum verborum de quibus eruditus es, veritatem; scilicet, ut quo quid ordine à Domino gestum, dictumve sit, agnoscere queas. Chrysostr. (a)* Vel aliter. Ut certitudinem habeas, & securus existas, quæ auditu perceperas, prospiciens in scriptura. *Theophylactus* (in prolog. Evangel. Lucæ) Plerumque enim cum sine scripto aliquid dicitur, calumniantur illud quasi falsum: cum vero quis quæ dicit scripserit, tunc magis credimus: (2) quia nisi putaret vera, non

(1) *Al. subsecutus. (2) Al. quasi. (3) Al. deest eum. (4) Al. omittit protulit. (5) Al. desideratur enim. (6) Al. unde merito utique de primis visceribus verbi, & ministris ubi acceperant, &c. (7) Al. deest hic mirum. (8) In duabus Venetis editionibus supra citatis, in eadem Antwerpensi, & in ea quam adornavit P. Nicolai, Heripoli cusa, deest hæc Euthymii sententia.*

EX EDIT. P. NICOL. (a) Ubi supra: minus expresse quam hic, sed expressius fere tum ex Tiro Bostrensi, tum ex Theophylacto colligitur; quin & ita fortasse in hunc eundem Lucæ locum, sicut & sequentia, & Chrysostr. ipsemet scripsit, sed explorare neutra licet: nam quod in Lucam quidem celebres quosdam Commentarios ediderit, ex Euthymio & Suida testatur Possévinus in Apparatu; qui tamen jam non extant, sed eos extitisse tunc oportuit cum hæc scriberet S. Thomas: quod prænotandum fuit, ut & deinceps attendatur cum in reliqua hujus Operis parte notabuntur aliqua quæ apud illum non occurrunt. (b) In Catena Græcorum PP. ex homiliis in Joannem. Colligitur ex hom. 25, vel in cod. Græco 26. æquivalenter quoad priorem partem, sed expressius quoad posteriorem.

scriberet. *Chrysostr. Vel aliter.* Totum Evangelium procerum duo continet: conditionem eorum qui ante (3) eum Evangelium scriperant, puta Matthæi, & Marci; & rursum cur & ipse scribere proposuit. Cum vero dixisset, *Conati sunt*, vocabulum (4) protulit potens applicari & ad præsumptuose aggredientes materiam, & ad honeste pertractantes illam: quibus (5) enim additionibus dubiam sententiam certificat: primo quidem quia dixit: *Quæ in nobis completa sunt rerum*: secundo quia dixit: *Sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt*. Simul autem hoc quod dico, *Tradiderunt*, indicare mihi videtur quod & ipsi moneantur propagare: velut enim illi tradiderant, ipsos quoque oportebit accipientes feriatim ad invicem promulgare. Nondum autem commendantibus scripturæ quæ tradita fuerint, contingebat incomperia plurima provenire diuturnitate temporis: (6) unde merito quæ de primis visoribus verbi, & ministris verbi acceperant, in scriptis universo mundo traditionem præstiterunt, & calumnias propellentes, & oblivione destruentes, & ex ipsa traditione integritatem accomodantes.

(a) *Chrysostr. (b) Evangelicæ narrationis exordium à Zacharia sumit, & nativitate Joannis, mirum ante (7) mirum ediferens, minus ante majus: nam quoniam vig. partura erat, præparavit gratia ut vetus p. ius conciperet. Declarat autem tempus, cum dicit, Fuit in diebus Herodis; & adjicit dignitatem, cum subdit, Regis Judææ. Alius autem Herodes fuit qui Joannem occidit; sed ille tetrarcha fuit, hic autem Rex. (8) Euthymius, Rex, inquam, ille qui infantes occidit, pater illius Herodis, qui præcursores interemit. Beda (cap. 2. in Lucam al. à princ.) Tempus autem Herodis alienigenæ Regis dominico attestatur adventui: prædictum namque fuerat Gen. 49. quia, non deficiet princeps de Juda, neque dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est. Ex quo enim patres*

tes ex Ægypto exierunt, suæ regni judicibus usque ad Samuelem Prophetam, ac deinde Regibus usque ad transmigrationem Babylonie regebantur; post reditum vero Babylonie (1) Pontifices rerum summam gerebant, usque ad Hircanum Regem simul & Pontificem, quo ab Herode interempto, Judææ Regnum ipsi Herodi alienigenæ jussu Augusti Caesaris traditur gubernandum; cujus trigesimo primo anno, juxta prophetiam supradictam, qui mittendus erat adventit. *Ambrosius* (super *Fuit in diebus Herodis*.) Docet autem nos divina Scriptura non solum mores in his qui prædicabiles sunt, sed etiam parentes oportere laudari, ut veluti transmissa immaculatæ puritatis hereditas, in his quos volumus laudare, præcellat. Non solum igitur à parentibus, sed etiam à majoribus sancti Joannis nobilitas propagatur, non sæculari potestate sublimis, sed religionis lucectione venerabilis. Plena est igitur laudatio, quæ genus, mores, officium, factum, judicium comprehendit. Officium in sacerdotio: unde dicit: *Sacerdos quidam nomine Zacharias, Beda in hom. (in vig. S. Joan. Baptistæ.)* De sacerdotali enim prosapia Joannes ortus est, ut eo potentius (2) imitationem sacerdotii præconizaret, quo ipsum ad sacerdotale genus pertinere claresceret. *Ambrosius* (Lucæ 1. par. à princ.) Genus autem comprehendit in majoribus: unde sequitur. *De vice Abia*, id est nobilis inter familias. *Beda* (cap. 2. in Lucam ubi sup.) Erant enim principes sanctuarii, id est summi sacerdotes, tam de filiis Eleazar, quam de filiis Ithamar, quorum vices secundum ministeria sua, ut ingrederentur domum Dei, viginti quatuor fortibus David distinxit; in quibus familiæ Abia, de qua Zacharias ortus est, fors contigit octava. Non autem frustra primus novi testamenti præco in octavæ fortis jure nascitur: quia sicut septenario sæpe humero propter sabbatum vetust testamentum; sic novum aliquotiens per octonarium propter sacramentum dominicæ, vel nostræ resurrectionis exprimitur. *Theophylactus* (Luc. 1. aliq. à princ.) Volens etiam ostendere, quod (3) ab utroque parente legaliter ex sacerdotali genere erat, subdit: *Et uxor illius de stirpe Aaron, & nomen ejus Elisabeth.* Non enim permittebatur de alia tribu uxorem accipere, sed de sua. Elisabeth interpretatur (4) Dei requies, Zacharias vero memoria Domini. *Beda* in homil. (in vig. S. Joan. Baptistæ.) Justis enim parentibus Joannes est

genitus, ut eo confidentius justitiæ præcepta populis daret, quo hæc ipsa non quasi novicia didicisset, sed velut hæreditario jure à progenitoribus accepta servaret: unde sequitur *Erant autem ambo iusti ante Deum. Ambrosius* (Luc. 1. in titulo de laude par.) Et sic mores in equitate comprehendit. Bene autem dicit, *Ante Deum*: fieri enim potest ut aliquis affectata bonitate populari justus videatur mihi, justus autem ante Deum non sit, si justitia non ex mentis simplicitate formetur, sed adulatione simuletur. Perfecta igitur laus est ante Deum justum esse: solus enim perfectior est qui ab eo probatur qui non potest falli. Factum autem comprehendit in mandato, in justificatione judicium: unde sequitur: *Incedentes in omnibus mandatis, & justificationibus Domini.* Cum enim mandatis cælestibus obedimus, in mandatis Domini incedimus; cum congrue judicamus, tenere Domini justificationes videmus. Providere autem oportet bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus: unde sequitur, *Sine querela*: nulla enim querela est ubi & mentis bonitas concordat, & facti; & plerumque justitia durior hominum querelam excitat. *Origenes* (homil. 2. in Lucam.) Potest etiam aliquid justum injuste fieri, ut si jactantia causa quis pauperi elargiatur; quod non est sine querela.

Sequitur: *Et non erat illis filius, eo quod esset sterilis Elisabeth, & ambo præcessissent in diebus suis. Chrysostr. (a)* Non solum autem Elisabeth erat sterilis, sed & Patriarcharum conjuges, Sara, Rebecca, Rachel; quod dedecus erat antiquis: non enim possumus dicere quod peccati effectus esset sterilitas, quia cuncti iusti, cuncti virtuosii. Hæc autem fuit sterilitatis causa, ut cum videris virginem parientem Dominum, non sis incredulus, exercitans mentem tuam in alvo sterili. *Theophylactus* (Luc. super id quod *Elisabeth sterilis*.) Et ut etiam tu addisceres quod lex Dei multiplicationem filiorum non appetit corporalem, sed magis spiritualem. Processerat autem ambo, non secundum corpus, sed secundum spiritum, ascensiones in corde ponentes, & vitam suam ut diem, & non ut noctem habentes, quasi in die honeste ambulantes.

(b) *Beda* (super *Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur*.) Per Moysen Dominus unum constituit summum Sacerdotem, cui mortuo unum succedere jussit; & hoc usque ad David tempora servatum est, à quo plures fieri Do-

(1) *Al. per pontifices rerum summa gerebatur. (2) P. Nicolai corrigi immutationem. (3) In prædictis quatuor exemplis deest ab utroque parente. (4) Al. omittitur Dei.*

EX EDIT. P. NICOL. (a) In Catena Græcorum PP. ex homiliis in Genesim. Colligitur ex hom. 49. plenius quam hic, ut & plenius in Catena Græcorum.

mino agente decretum est: unde nunc Zacharias in ordine vice suæ sacerdotio factus esse asseritur cum dicitur: *Factum est autem cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante Deum, secundum consuetudinem sacerdotalem, sorte exiit ut incensum poneret ingressus in templum Domini.* Ambrosius (Lucæ. 1. in tit. de ingressu Zach. in temp.) Videtur autem hic Zacharias summus designari Sacerdos: quia semel in anno solus summus Sacerdos in secundo sanctuario intrabat, non sine sanguine, quem offerret pro se, & pro populi delictis. *Beda* (Lucæ. 1. super illud, *Sorte exiit ut incensum poneret.*) Non autem nunc nova sorte electus est, cum incensum esset adolendum, sed prisca sorte, cum ex ordine sui pontificatus in vicem Abia succederet. Sequitur: *Et omnis multitudo populi erat orans foris hora incensu.* Incensum in sancta sanctorum à pontifice deferri, expectante foris templum omni populo, decimo die septimi mensis est iustum, & hanc diem expiationis, sive propitiationis vocari; cujus diei mysterium Apostolus ad Hebræos pandens, Jesum ostendit pontificem esse verum, qui in sanguine proprio cæli secreta subit, ut propitium nobis faceret Patrem, & interpellaret pro peccatis eorum qui adhuc præ foribus orantes expectant. *Ambrosius* (titulo de ingressu Zach. in templ.) Hic est autem ille summus Sacerdos qui adhuc sorte quæritur, quia verus adhuc ignoratur: qui enim sorte eligitur, humano iudicio non comprehenditur. Ille igitur quærebatur, & alius figurabatur, verus in æternum Sacerdos, qui non hostiarum cruore, sed proprio Patrem Deum generi reconciliaret humano: & tunc quidem vices erant; nunc autem est perpetuitas.

(c) *Chrysostr. (a)* Ingressu Zacharias in templum ut preces ferret pro cunctis ad Deum, & quasi Dei & hominum mediator, (b) vidit Angelum intus stantem: unde dicitur: *Apparuit autem illi Angelus Domini stans à dextris altaris incensu.* Ambrosius (Lucæ 1. in titulo de appar. Angeli, in prin.) Bene apparuisse dicitur ei qui eum repente conspexit; & hoc specialiter aut de Angelis, aut de Deo Scriptura divina tenere consuevit, ut quod non potest prevederi, apparere dicatur. Non enim similiter sensibilia videntur, & is cuius in voluntate firmum est videtur, & cuius naturæ

(1) *Al. conservat.*

Ex edit. P. Nicol. (a) Hom. 2. de incomprehensibili Dei natura. (b) Refertur in Catena Græcorum PP. sine indice hom. plenius quam hic. (c) In Catena Græcorum ubi supra, hom. 4. in Matth. (d) In Catena Græcorum ubi supra. Quod hic notatur ex Basilio, Theophylactus habet.

(e) Hom. 2. de incomprehensibili Dei natura ubi supra. Refertur in Catena Græcorum PP. plenius quam hic, & pluribus aliis interjectis. (f) *Origenes* ubi supra.

est non videri. *Origenes* (hom. 3.) Et hoc tantum in presenti sæculo dicimus, sed & in futuro cum migraverimus à mundo, non omnibus vel Deus, vel Angeli apparebunt; sed ille tantum videbit qui mundum habuit cor. Locus autem nec nocere poterit quemquam, nec juvare. *Chrysostr. (c)* Manifeste autem apparuit, non in fornix: eo quod nimis arduum annuntiabatur, unde manifestiori, & mirabiliore visione egebat. *Damasenus* (Lib. 2. de Fide orth. cap. 3.) Tamen Angeli non ut sunt, hominibus patefunt, sed transfigurati, prout possunt visores aspiciere in quodcumque iusserit Dominus. *Basilus. (d)* Dicit autem. *Altaris incensu*, eo quod alterum erat altare deputatum ad holocausta. *Ambrosius* (in titulo de appar. Angeli, in Lucam.) Non immerito autem Angelus videtur in templo, quia veri Sacerdotis annuntiabatur jam adventus, & cælesti sacrificium parabatur, in quo Angeli ministrarent: non enim dubites assiteret Angelum quando Christus immolatur. Apparuit autem à dextris altaris incensu, quia divinæ insignie misericordiæ deferbat. „ Dominus enim à dextris est mihi, nec commoveat: „ Psal. 15. *Chrysostr. (e)* Non potest autem homo, quantumcumque sit iustus, absque timore cernere Angelum: unde & nunc Zacharias aspectum non tolerans præsentia Angeli, nec fulgorem illum valens sustinere, turbatur: & hoc est quod subditur: *Et Zacharias turbatus est videns.* Sicut autem auriga perterritus, loraque dimittente, corruunt equi præcipientes, totaque quadriga pervertitur; sic accidere consuevit animæ quoties ab aliquo stupore, vel sollicitudine deprimatur: unde & hic subditur: *Et timor irruit super eum.* *Origenes* (hom. 4.) Nova quippe facies humanis se obtutibus præbens turbat mentem, animumque (1) confirmat: unde Angelus sciens hanc humanam esse naturam, primum perturbationi medetur: nam sequitur: *At autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia. Athanasius* in Vita Antonii. Unde non difficilis est bonorum spirituum, malorumque discretio si enim post timorem successerit gaudium, à Domino venisse sciamus auxilium, quia securitas animæ præsentis majestatis indicium est; si autem incussa formido permanferit, hostis est qui videtur. (f) Non solum autem trepidantem refocillat, sed etiam novo lætificat nuntio, subdens:

dens: *Quoniam exaudita est deprecatio tua, & uxor tua Elisabeth pariet tibi filium.* *Augustinus* de Quest. Evan. (Lib. 2. in prin.) Ubi primo hoc attendendum est, quia non est verisimile ut cum pro peccatis populi, vel salute, vel redemptione sacrificium ille offerret, potuerit publicis votis relictis (1) homo senex, uxorem habens, pro accipiendis filiis orare præsertim: nam nemo orat accipere quod accepturum esse desperat. Usque adeo autem ille jam se habiturum filios desperabat, ut hoc Angelo promittenti non crederet. Ergo quod ei dicitur, *Exaudita est deprecatio tua*, pro populo intelligendum est; cujus populi quoniam salus, & redemptio, & peccatorum abolitio per Christum futura erat, adhuc nuntiatur Zachariæ nasciturus filius, quia præcursor Christi destinabatur. *Chrysostr. (a)* Vel quod exaudita sit ejus deprecatio, probat per hoc quod gignendus erat ei filius, clamans: „ Ecce Agnus „ Dei, qui tollit peccata mundi: „ Joan. 1. *Theophylactus* (super *Quoniam exaudita est oratio tua.*) Quasi ipso dicente, Unde erit mihi hoc manifestum? ait Angelus: Ex hoc quod Elisabeth pariet (2) tibi filium, credes quod peccata populo sunt remissa. *Ambrosius* (in titulo de turbatione Zachariæ.) Vel aliter. Plena semper, & redundantia sunt divina beneficia, non exiguo restricta munere, sed (3) uberi bonorum coarctata congestu, ut hic, (4) ubi primum precatio fructus promittitur, deinde steriliis partus uxoris: cujus nomen prænuntiat subdens: *Et vocabis nomen ejus Joannem.* *Beda* (super *Et vocabis.*) Singularis meriti indicium datur, quoties hominibus à Deo vel imponitur nomen, vel nuntiatur. *Chrysostr. (b)* Illud quoque oportet exprimere, quoniam in quibus ab ipsa tenerrate infantia virtus resurgere debebat, à principio divinitus sumebant nomina; his vero qui postea debebant excrecere, nomen postea imponebatur, *Beda* (ubi supra.) Joannes ergo interpretatur In quo est gratia, vel Domini gratia: quo nomine declarat primo parentibus ejus gratiam, quibus decrepitis nasceretur filius, esse donatam; deinde ipsi Joanni, qui magnus coram Domino erat futurus; postremo etiam filiis Israel, quos ad Dominum erat conversurus: unde sequitur: *Et erit gaudium tibi, & exultatio.* (5) *Origenes* (ubi supra.) Quando enim iustus oritur in mundo, ministri nativ-

tis ejus lætantur; quando vero ille nascitur qui quasi ad pœnas, & ergastulum relegatur, minister confertur, & concidit. *Ambrosius* (ubi supra.) Sanctus autem non solum parentum gratia, sed etiam (6) salus est plurimorum: unde sequitur: *Et multi in nativitate ejus gaudebunt.* Admonemur hoc loco, sanctorum generatione lætari; admonentur parentes gratias agere: none nim mediocre munus est Dei, dare liberos, propagatores generis, successione heredes.

(d) *Ambrosius* (ubi supra.) Post lætitiæ plurimorum, magnitudo virtutis promittitur cum dicitur: *Erit enim magnus coram Domino.* Non corporis, sed animæ magnitudinem declaravit: est coram Domino magnitudo animæ, magnitudo virtutis. *Theophylactus* (super *Erit magnus.*) Multi namque magni dicuntur, sed coram hominibus, non coram Deo, sicut hypocrite: ita etiam & peccatorum Joannis iusti coram Domino dicti sunt. *Ambrosius* (ubi supra ante med.) Deinde non fines alicujus propagavit imperii, non triumphos bellici certaminis (7) reportavit; sed, quod est amplius, prædicans in deserto, delicias hominum, corporisque lasciviam magna animi virtute deprestit unde sequitur: *Et vinum, & sicera non bibet.* *Beda* (super *Vinum, & sicera non bibet.*) Sicera interpretatur ebrietas; quo vocabulo Hebræi omne quod inebriare potest populum, sive de frugibus, seu de qualibet alia materia confectum, significant. Proprium vero in lege Nazaræorum erat, vino, & sicera tempore obsecrationis abstinere: unde Joannes, ceterique tales, ut semper Nazaræi, id est sancti, manere possint, semper his abstinere satagunt: non enim decet vino, in quo est luxuria, inebriari eum qui iusto Spiritus Sancti desiderat impleri: unde recte cui vini ebrietas tollitur, Spiritus gratia cumulat.

Sequitur autem: *Et Spiritus Sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ.* *Ambrosius* (eodem titulo in med.) Cui Spiritus Sanctus infunditur, magnarum est plenitudo virtutum. Siquidem sanctus Joannes antequam nasceretur, matris adhuc in utero positus, Spiritus accepti gratiam designavit, cum in utero parentis exiliens Domini evangelizavit adventum. Alius est spiritus vitæ hujus, alius gratia: ille nascendo sumit exordium, moriendo defectum; iste non ætatibus coeretur, non obitu extinguatur, non alvo matris excluditur. *Græcus. (c)*

C

(1) *P. Nicolai* habet homo senex uxorem habens annum, pro accipiendis filiis orare; præsertim vero quia nemo orat accipere, &c. (2) *Al. desst* tibi filium. (3) *Al. verbi.* (4) *Al. omittitur* ubi. (5) *Al. Chrysostr.* (6) *Al. solus.* (7) *Al. reprobovit.*

Ex edit. P. Nicol. (a) De incomprehensibili Dei natura, ut supra. (b) Hom. 18. (c) *Simeon* in Catena Græcorum PP. prænotatur: an non ille Simeon Theologus qui præter quædam alia scripta Commentationes edidisse dicitur, ut apud Possiveinum in Apparatu videre est?

Quod autem erit opus Joannis, quidve per Spiritum Sanctum peraget, ostendit subdens: *Et multos filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum.* Origenes (hom. 4. in Luc.) Joannes quidem plurimos convertit; Domini autem opus est ut omnes ad Deum Patrem convertat. *Beda* (super *Et multos filiorum convertet.*) Cum autem Joannes, qui Christo testimonium perhibens, in ejus fide populos baptizabat, dicitur filios Israel ad Dominum Deum ipsorum convertisse, patet Christum Dominum Deum esse negare: erubescant Photiniani Christo ex Virgine principium dare: cessent Manichæi alium populi Israel, atque alium Christianorum Deum credere. *Ambrosius* (eodem titulo à med.) Non autem egenus testimonio, quod plurimorum sanctus Joannes corda convertit, in quo nobis prophetica Scriptura, & evangelica suffragantur: „Vox enim clamantis in deserto, Parate viam Domino:“ *Esa. 40.* non enim de se, sed de Domino prædicabat prænuntius Christi; & ideo sequitur: *Et ipse præcedet ante illum in spiritu, & virtute Eliæ.* Bene præcedet ante illum, qui prænuntius natus, prænuntius mortuus est. Bene etiam jungitur, *In spiritu, & virtute Eliæ.* Origenes (hom. 4. in Lucam.) Non dicit in anima Eliæ, *Et in spiritu, & in virtute:* spiritus enim qui fuerat in Eliâ, venit in Joannem, & similiter virtus ejus. *Ambrosius* (eod. titulo à med.) Numquam enim sine virtute spiritus, vel sine spiritu virtus; & ideo in spiritu, & virtute, quia sanctus Eliâ & virtutem habuit magnam, & gratiam: virtutem ut ad fidem animos populorum à perfidia retorqueret, virtutem abstinentiæ, atque patientiæ, & spiritum prophetandi. In deserto Eliâ, in deserto Joannes; ille Achab Regis gratiam non quæsit, hic sprevit Herodis; ille Jordanem divisit, hic ad lavacrum salutem convertit; (1) hic prior, ille sequentis Domini præcursor adventus. *Beda* (ubi supra.) Quod autem de Eliâ per Malachiam prædictum est, hoc per Angelum de Joanne dicitur, cum subditur: *Ut convertat corda patrum in filios;* spirituales antiquorum sanctorum scientiam populis prædicando infundens; & incredulos ad prudentiam iustorum; quæ est non de legis operibus iustitiam præsumere, sed ex fide salutem quærere. *Græcius.* (2) Vel aliter. Parentes Joannis, & Apostolorum Judæi fuerunt; sed tamen contra Evan-

gelium ex superbia, & infidelitate sæviebant. Itaque tamquam benigni filii Joannes prius, & Apostoli consequenter eis veritatem monstrabant, in propria iustitia, & prudentiam eos attrahentes: sic etiam Eliâ reliquias Hebræorum (2) convertet ad Apostolorum veritatem. *Beda* (ibidem.) Quia vero Zachariam pro plebe supplicentem dixerat exaudivimus, subiungit: *Parare Domino plebem perfectam:* in quo docet quo ordine plebs eadem salvari, & perfici debeat ad prædicationem scilicet Joannis penitendo, & credendo in Christum. *Theophylactus* (super *Ut pararet Domino.*) Vel aliter. Joannes plebem paravit, non incredulam, sed perfectam, id est præparatam ad suscipiendum Christum. Origenes (hom. 4.) Sacramentum autem Joannis usque nunc expletur in mundo: quicumque enim crediturus est in Jesum Christum; antea spiritus, & virtus Joannis ad animam illius venit, (3) & præparat Domino populum perfectum.

(c) *Chrysostr. (b)* Habito respectu Zacharias ad propriam ætatem, quin etiam conjugis sterilitate constecta, diffusus est: unde dicitur: *Et dixit Zacharias ad Angelum: Unde hoc sciam? quasi dicat: Quomodo hoc fiet? Et causam dubitationis subdit: Ego enim sum senex, & uxor mea processit in diebus suis;* quasi dicat: *Ætas intempestiva, natura inepta, ego generans debilis, terra sterilis.* Non autem cesset propter hoc dignus esse venia sacerdos, dum seriem rerum exposulat: quandocumque enim Deus aliquid indicat, oportet in fide suscipere: nam super hujusmodi disceptate contumacis est animæ: unde sequitur: *Et respondens Angelus dixit ei: Ego sum Gabriel, qui sto ante Deum.* *Beda* (super *Respondens Angelus.*) Quasi dicat: Si homo talia signa promitteret, impune signum flagitare liceret; at eum Angelus promittat, jam dubitare non decet.

Sequitur: *Et missus sum loqui ad te, & hæc tibi evangelizare.* *Chrysostr. (c)* Ut cum audias me à Deo missum fore, nihil humanum æstimes ex his quæ tibi dicuntur: neque enim ex me loquor, sed mittentis relata denuntio: hæc est enim nuntii bonitas, ut nihil ex se referat. *Beda* (super *Ego sum Gabriel.*) Ubi notandum est, quod Angelus se & ante Deum stare, & ad evangelizandam Zachariæ missum esse testatur. *Gregorius* in (hom. 34. in Evang. à med.) Quia & cum ad nos venit Angelus,

(c)

(1) *Al.* prioris, hic sequentis. (2) *Al.* convertit. (3) *Al.* & præparavit. EX EDIT. P. NICOL. (a) Hæc etiam, ut supra, Simeonis nomine in Catena Græcorum PP. paulo aliis verbis indicantur; sed nomine Severi Antiocheni expressius. (b) De incomprehensibili Dei natura, ut supra. (c) Ut supra.

fic exterius implent ministerium, ut tamen nunquam interius desint per contemplationem: quia etsi circumscriptus est angelicus spiritus, summus tamen Spiritus, qui Deus est, circumscriptus non est: Angeli itaque etiam missi ante ipsum sunt: quia quomodolibet missi veniant, intra ipsum currunt. *Beda* (super *Et ecce eris tacens.*) Dar autem ei signum quod rogatur, ut (1) qui discredendo locutus est, jam tacendo credere discat: unde sequitur: *Et ecce eris tacens, & non poteris loqui.* *Chrysostr. (a)* Ut à vi generativa ad organa vocalia vincula transferantur. Nec intuitu sacerdotii ei parcitur; sed ob hoc plecebatur amplius: quia circa fidem ceteris præesse debebat. *Theophylactus* (ibidem.) Sed quia verbum (2) *Kophos*, quod etiam infusa subiungitur, potest tam surdum quam mutum significare, bene ait: *Eris surdus, & non poteris loqui.* Convenienter enim hæc duo passus est: tamquam enim inobediens surditatem incurrit, & tamquam contradictor taciturnitatem. *Chrysostr. (b)* Dicit autem, *Et ecce;* quasi dicat, in hoc instanti. Sed considera miserationem Domini in hoc quod sequitur: *Usque in diem quo hæc sicut;* quasi dicat: Cum per eventus rerum quod dico (3) ostendero, & noveris te jure punitum; tunc te de poena eripiam. Et causam poenæ ostendit cum subditur: *Pro eo quod non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo;* non attendens virtutem ejus qui misit me, cui ego assulto. Si autem is qui erga nativitatem mortalem incredulus erat punitur; qualiter qui caelestem, & ineffabilem calumniatur, vitabit ultionem? *Græcius. (b)* Dum autem hæc intrinsecus agerentur, dilatio temporis admirari cogebat expectantem fornicos multitudinem: unde sequitur: *Et erat plebs expectans Zachariam, & mirabatur quod tardaret ipse in templo.* Cumque per diversa vagaretur suspicio, quilibet dicebat ad libitum, donec Zacharias egrediens docuit silendo quod latendo perpessus est: unde sequitur: *Egressus autem non poterat loqui ad illos: & cognoverunt quod visionem vidisset in templo.* *Theophylactus* (super *Et innuebat illis.*) Innuebat autem populo Zacharias forte causam taciturnitatis interroganti, quam loqui non valens, per nutum declarabat: unde sequitur: *Et ipse erat innuens illis, & permanfit mutus.* *Ambrosius* (titulo de incredulitate Zach. & punitioe ejus.) Est autem (4) nutus quidam sine

verbo corporalis actus, indicare moliens, nec exprimens voluntatem.

(f) *Beda* (super *Ut impleti sunt dies officii ejus.*) Vicis suæ tempore pontifices templi tantum officio mancipati, non solum à complexu uxorum, sed ab ipso quoque domorum suarum absinebant ingressu: unde dicitur: *Et factum est ut impleti sunt dies officii ejus, abiit in domum suam.* Quia enim tunc sacerdotalis, ex stirpe Aaron successio quærebatur, necessario tempus substituenda iocundis procurabatur. At quia nunc non carnalis successio, sed protectio spiritualis inquiritur, sacerdotibus, ut semper altari queant assidere, semper castitas observanda præcipitur. Sequitur: *Post hos autem dies concepit Elisabeth uxor ejus:* post dies scilicet officii Zachariæ completos. Geita sunt autem hæc mensis septembris, octavo calendis octobris quando oportebat Judæos jejunium scenopeje celebrare, imminente æquinoctio, in quo incipit nox esse major quam dies: quia Christum oportet crescere, Joannem autem minui. Nec frustra tunc dies jejuniorum erant: quia per Joannem erat hominibus afflictio penitentia prædicanda.

Sequitur: *Et occultabat se mensibus quinque.* *Ambrosius* (Luc. 1. titulo de conceptione Joannis, à princ.) Quæ causa occultationis nisi pudor? Sunt enim quædam tempora præscripta conjugio, quando dare operam procreandis liberis sit decorum, dum anni vigent, dum suscipiendorum liberorum spes est. At ubi æmatura sibi sevectus successerit, & ætas est regendis liberis habilior quam creandis, pudor est legitimum licet (5) coitus gestare indicia, & gratari alienæ ætatis onere, & tumescere alvum non sui temporis fructu. Pudebat ergo eam propter ætatem, erubesceret partum; hæc tamen erubescit onus parentis quamdiu nescit mysterium religionis. Sed quæ occultabat se, quia conceperat filium, jacere se cepit, quia generabat Prophetam. Origenes (1) (hom. 6. in Lucam; par. à princ.) Et ideo dicit, *Mensibus quinque;* id est, donec Maria conciperet, & factus ejus exultans cum gaudio prophetaret. *Ambrosius* (eodem titulo à med.) Et quævis partus sui erubesceret ætatem, rursus cantissime gaudebat opprobrio, dicens: *Quia sic fecit mihi Dominus.* *Chrysostr. (d)* Scilicet solvit steri-

(1) *Al.* quod. (2) *Al.* quod jugi animo habetur, potest etiam surdum significare. *P. Nicolai* legit quod in Græco habetur (*Kophos*) potest etiam surdum, &c. (3) *Al.* ostendo. (4) *Al.* mutus quidem sine verbo corporalis actus indicare moliens, nec exprimens ejus voluntatem. (5) *Al.* factus. EX EDIT. P. NICOL. (a) Ibidem, & sic infra. (b) Vel Antipater Bostrensis in Catena Græcorum PP. (c) In Catena Græcorum PP. (d) Vel Origenes, ut supra.

litatem, domum supra naturam concessit, & petra infructuosa spicas viuentes produxit: abstulit dedecus dum venirent fecit: unde sequitur: *In diebus quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.* Ambrosius (ubi sup. inter med. & finem) Pudor enim est feminis nuptiarum premia non habere, quibus haec sola est causa nubendi. Chrysostomus (a) Dupliciter igitur gaudet, dum & a nota sterilitatis ipsam eripuit Dominus, & quoniam illustrem partum enixa est. Non enim ut in ceteris gignentium solus concubitus intervenit, sed gratia caelestis hujus ortus fuit exordium. Beda (non remote a fine cap. 2. in Lucam.) Mystice autem per Zachariam sacerdotium Judaeorum, per Elisabeth potest lex ipsa designari; quae sacerdotum doctrinis exercitata spirituales Deo filios gignere debebat, sed non valebat; quia neminem ad perfectionem adduxit lex. Erant ambo iusti, quia bona est lex, & sacerdotum pio illo tempore sanctum: ambo proceperant in diebus suis, quia adveniente Christo jam incurbantur ad finem. Ingressur Zacharias templum, quia sacerdotum est intrare in sanctuarium mysteriorum caelestium; foris erat multitudo, quia mystica penetrare nequit. Dum altari thymiama imponit, nascitur Joannem agnoscit: quia dum doctores flamma divina lectionis ardent, gratiam Dei per Jesum prodituram reperiunt; & hoc per Angelum, quia lex per Angelos ordinata est. Ambrosius (titulo de incred. & punitione Zachariae.) In uno autem vox totius plebis obmutuit, quia in uno totus ad Deum loquebatur populus: transivit enim ad nos Dei verbum, & in nobis non tacet. Mutus est qui non intelligit legem. Cur enim tibi magis videatur mutus esse qui (1) sermonem quam qui mysterium nescit? Innuenti similis est populus Judaeorum, qui actuum suorum praesentate non potest rationem. Beda (ubi sup. circ. finem.) Et tamen Elisabeth concipit Joannem, quia interiora legis sacramentis Christi abundant: conceptum quinque mensibus occultat, quia Moyses quinque libris mysteria Christi designat; seu quia Christi dispensatio in quinque mundi aetatibus per sanctorum dicta, vel facta figuratur. (g) Beda (in fine.) Quia Christi incarnatio vel sexta aetate saeculi futura, vel ad impletionem legis erat profutura, recte sexto mense con-

(1) Al. quando. P. Nicolai ponit senem. (2) Al. etiam.

Ex edit. P. Nicol. (a) Hom. de Anna, vel in Annam, ex Catena Graecorum PP. (b) In Esai. cap. 6. seu vis. 6. (c) Habetur quidem inter Opera Hieronymi Tom. ult. quasi scriptus ad Paulum, & Eusebium, a verbis illis incipiens, *Cogitis me*; sed in ipsa inscriptione notatur Sophronii potius esse, ut etiam agnoscit Possivinus in Apparatu Tom. 1. ubi de Hieronymi scriptis. Quod hic tamen citatur, habet expresse Chryzologus serm. 143, qui est 4. de Annuntiatione.

mittitur, quia semper est Angelis cognata virginitas. Profecto in carne praeter carnem vivere, non terrena vita est, sed caelestis. Chrysostomus super Matth. (hom. 4.) Non autem Angelus post partum annuntiat Virgini, ne nimium exinde turbaretur: & ideo ante conceptionem illam alloquitur, non in somnis, immo visibiliter assistit: nam quasi magnam valde relationem accipiens agebat ante rei eventum visione solemnem. Ambrosius (Lib. 2. in Lucam par. a princ.) Bene autem utrumque posuit Scriptura, ut & desponsata esset, & virgo: (1) virgo, ut expertis virilis confortii videretur; desponsata, ne remeratae virginitalis adureretur infamia, cui gravis alvus corruptellae videretur insigne praefere. Maluit autem Dominus aliquos de suo ortu quam de matris pudore dubitare: sciebat enim teneram esse virginis verecundiam, & lubricam famam pudoris; nec putavit ortus sui fidem matris injuriis astruendam. (2) Servatur itaque sancta Mariae sicut pudore integra, ita & inviolabilis opinione virginitalis: nec decuit sinistra virginibus opinione viventibus velamen exultationis relinqui, quod infamata mater quoque Domini videretur. Quid autem Judaeis, quid Herodi posset adscribi, si natum viderentur ex adulterio perfecti? Quemadmodum autem ipse diceret Matth. 5. Non veni legem solvere, sed adimplere; si videretur cepisse a legis injuria, cum partus innotpta lege damnetur? Quid quod etiam fides Mariae verbis major adificetur, & mendacii causa removetur? Videretur enim culpam obumbrare voluisse mendacio inupta praegnans. Causam autem mentendi desponsata non habuit, cum conjugii praemium, & gratia nuptiarum partus sit foeminarum. Non medioeris quoque causa est ut virginitalis Mariae falleret principem mundi, qui cum desponsata viro cerneret, partum non potuit habere suspectum. Origenes (hom. 6. in Lucam.) Si enim non habuisset sponsum, statim cogitatio tacita diabolum surrepsisset, quomodo quae non accubuit cum viro, praegnans esset. Debet iste conceptus esse divinus, debet aliquid humana natura esse sublimius. Ambrosius (Lib. 2. in Lucam cap. 1. circ. med.) Sed tamen magis (3) refellit principes saeculi: daemonum enim malitia facile etiam occulta deprehendit; at vero qui secularibus vanitatibus occupantur, scire

S. Thom. Oper. Tom. IX.

(1) In quatuor jam citatis exemplis hic interponitur sequitur enim, *Desponsata viro*. (2) Al. sequitur. (3) Al. refellet. (4) Al. Et bene gratia caeteris per partes praefatur, &c.

Ex edit. P. Nicol. (a) Idem Gregorius Nissenus orat. in Christi Nativitatem. (b) Jam notatum est Hieronymi non esse; rursus autem habetur haec appendix in eodem sermone Chryzologi, ubi alia notavimus haberi, nempe 143. non ea tamen serie qua hic, sed aliis etiam interjectis.

(c) Serm. 14. Quod subjungitur ex Augustino, est de Tempore serm. 18, vel 25. in appendice de diversis, ubi notatur quoque non esse Augustini. (d) Vel Geometer in Catena Graecorum.

ambrosii loc. mirabiles I b. m. p. 111

divina non possunt. Quin etiam locupletior testis pudoris maritus adhibetur; qui possit & delere injuriam; & vindicare opprobrium, si non agnosceret sacramentum de quo subditur: *Cui nomen erat Joseph de domo David.* Beda in hom. (Antunt. sup. *Ad Virginem desponsatam*.) Quod non tantum ad Joseph, sed etiam pertinet ad Mariam: Legis namque erat praecipuum ut de sua quisque tribu, aut familia acciperet uxorem. Ambrosius (Lib. 2. in Lucam par. a princ.) Sequitur: *Et nomen Virginis Mariae.* Beda super Lucam (super *Et nomen Virginis*) Mariae Hebraice stella maris, Siriace vero domina vocatur; & merito: quia & totius mundi Dominum; & lucem saeculis meruit generare perennem.

(h) Ambrosius (Lib. 2. in Lucam in cap. de salutatione.) Dico virginem moribus sola in penetralibus, quam nemo virorum videret; solum Angelus reperiret: unde dicitur: *Et ingressus Angelus ad eam.* Et ne quo degeneri depravaretur affatu, ab Angelo salatur: *Gracius* (a) Contra vocem prius editam mulieri dirigitur nunc sermo ad Virginem. In illa doloribus partus est causa peccati punita, in hac per gaudium maternitatis pellitur: unde jucunditatem non absurde praenuntiat Angelus Virgini, dicens, *Ave.* Quod autem digna cognosceretur sponsum, attestatur cum dicit: *Gratia plena*: quasi enim quaedam artha, aut dos sponsi ostenditur, quod secunda fit gratis. Horum enim quae dicit, haec sunt sponsae, alia sponsi. Hieronymus (b) sermone de Assum. (inter princ. & med.) Et (4) bene gratia plena: quia caeteris per partes praefatur. Mariae vero simul se totam infudit gratiae plenitudo. Vere gratia plena; per quam largo Spiritus Sancti imbre superflua est omnis creatura. Jam autem erat cum Virgine qui ad Virginem mittebat Angelum, & praecessit nuntium suum Dominus; nec teneri potuit locis qui omnibus habetur in locis: unde sequitur, *Dominus tecum.* Augustinus in Serm. de Nativ. (c) Magis quam mecum: ipse enim in tuo est corde, in tuo sit utero, adimplet mentem, adimplet ventrem. Gracius (d) Hoc autem est totum legationis complementum. Dei enim Verbum ut sponsus supra rationem unionem efficiens, tamquam ipse gemmans, idemque geminatus, totam naturam humanam sibi ipsi

D

con-

conformavit. Ultimum vero ponitur tanquam perfectissimum, & compendiosum: *Benedicta tu in mulieribus*; una scilicet præcunctis mulieribus: (1) ut etiam benedicantur in te mulieres, sicut mares in Filio; sed magis uterque in utriusque. Velut enim (2) per unam, seminam & unum matrem peccatum simul, ac tristitia intravit; sic & nunc per unam & unum benedictio revocata est, & læticia, & ad singulos est profusa. *Ambrosius* (de sal. Ange.) Disce autem virginem à verecundia, quia pavebat; nam sequitur: *Qua cum audisset, turbata est in sermone eius*. Trepidare virginem est, & ad omnes ingressus viri pavere, omnes viri aspectus vereri. Disce, virgo, verborum vitare lasciviam: *Maria etiam salutationem Angeli verebatur*. *Græcus* (a) Cum afflueta foret his visionibus, Evangelista non visioni, sed relatis turbationem attribuit dicens: *Turbata est in sermone eius*. Attende autem virginis (3) & pudicam, & prudentem & animam simul, & vocem. Audita læticia dictum examinavit, & neque manifeste obstitit per incredulitatem, nec statim pareat ex levitate; Eva levitatem evitans simul, & duritiam Zacharia: unde sequitur: *Et cogitabat qualis esset ista salutatio*; non conceptio, nam adhuc ignorabat immensitatem mysterii, sed salutatio: numquid libidinosa, ut à viro ad virginem; an divina, dum Dei faceret mentionem dicens, *Dominus tecum*? *Ambrosius* (Lib. 2. in Lucam de sal. Maria.) Benedictionis etiam novam formulam mirabatur, quæ nusquam est ante compta; soli Mariæ hoc servabatur. *Origenes* (hom. 6.) Si enim scivisset Mariam ad alium quempiam similem factum esse sermonem, utpote quæ habebat legis scientiam, numquam eam, (4) quasi peregrina, talis salutatio exterruisset.

(i) *Beda* (cap. 3. super Lucam.) Quia salutatio insolita virginem, turbatam viderat, quasi familiariter notam vocans ex nomine, ne timere debeat jubet: unde dicitur: *Et ait ei Angelus: Ne timeas Maria*. *Græcus* (b) Quasi dicat: Non accessi deceptoris, immo deceptionis abolitionem deponere; non veni prædaturus inviolabilem tuam virginitatem, sed conditori puritatis, & custodi contubernia referare; non sum serpentis minister, sed perimentis serpentem legatus; sponsum tractator, non in-

(1) *Al.* Vel etiam. (2) *Al.* per unam, & unum, seminam, & matrem peccatum, &c. (3) *Apud P. Nicolai* & pudicitiam, & prudentiam. (4) *Al.* quasi peregrina salutatio &c. (5) *Al.* conceleratorem.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Vel iterum Geometer ibid. (b) Nempe Photius in Catena Græcorum PP. (c) In Catena Græcorum PP. (d) Vel Photius; ut supra. (e) Eius nomine in Catena Græcorum PP. sine indice notatur; sed in Theophylacto tantum occurrit, & in Tito Boestrensi, ex quo & Glossa notat. (f) Vel Geometer in Catena Græcorum PP. (g) Vel iterum Geometer ibid.

(h) In orat. in diem natalem Christi. (i) Vel Geometer, ut supra. (k) Lib. de Fide in Jesum Christum ad Theodosium post medium.

hominavit: *Esai 62. Græcus* (a) Verum quia hoc nomen commune est sibi cum successore, Moyse; idcirco innuens Angelus quod non erit secundum illius similitudinem, subjungit: *Hic erit magnus*. *Ambrosius* (Lib. 2. in Lucam tit. de Mar. turb. consola.) Dicitur est quidem etiam de Joanne quia erit magnus; sed ille quasi homo magnus; hic quasi Deus magnus. Late enim suavitudo Dei virtus, late celestis substantie magnitudo porrigitur: non loco clauditur, non opinione comprehenditur, non estimatione concluditur, non ætate variatur. *Origenes* (hom. 6. in Lucam.) Vide ergo magnitudinem Salvatoris quomodo in toto orbe diffusa sit: ascende in cælos, quomodo caelestia repleverit; descende cogitatione ad abyssos, & vide eum illic descendisse: si hoc videris, pariter intueberis opere completum *Hic erit magnus*. *Græcus* (b) Neque carnis assumptio deitatis derogat celsitudini; immo potius humanitatis humilitas sublimatur: unde sequitur: *Et Filius Altissimi vocabitur*. Non utique tu impones vocabulum, sed ipse vocabitur: à quo nisi à consubstantiali genitore? Nullus enim Filium novit nisi Pater: *Matth. 11. Paterne quem vero inaccessibilis est notitia geniti, (1) is verus interpres est erga impositionem congruam nominis: propter quod dicit: Hic est Filius meus dilectus*. *ibid. 17.* ab æterno siquidem est, quamvis nunc ad nostram doctrinam nomen ejus patuerit. Et ideo ait, *Vocabitur*, non *Fiet*, vel *Generabitur*: nam & ante sæcula fuerat consubstantialis Patri. Hunc ergo concipies, hujus mater efficiens, hunc vaginalis cella concludet, cujus caelestis spacium capax non extitit. *Chrysostronus* (c) Cæterum si quidem enorme quibusdam videtur, Deum habitare corpus; nonne sol, cujus est corpus sensibile, quocumque radios mittit, non læditur in propria puritate? Multo ergo magis justitiae sol ex utero virginali mundissimum corpus assumens, non tantum contaminatus non est, immo etiam ipsam matrem sanctiorem ostendit. *Græcus* (d) Et ut Virginem redderet memorem Prophetarum, subdit: *Et dabit illi Dominus Deum sedem David patris ejus*: ut noscat liquido quoniam qui nasciturus est ab ea, ipse est Christus, quem illi promiserunt ex David femine nasciturum. *Cyrillus* (e) Non tamen ex Joseph est editum corpus Christi mundissimum, secundum enim unam lineam cognitionis proflu-

(1) *Al.* nec verus. (2) *Al.* nec verus. (3) *Al.* nec verus. (4) *Al.* nec verus. (5) *Al.* nec verus.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Vel rursus Geometer, ut supra. (b) Vel Photius; ut supra. (c) In Catena Græcorum PP. (d) Vel Severus Antiochenus in Catena Græcorum. (e) In Catena Græcorum PP. ex ejus Libris contra Julianum, nempe Lib. 8. (f) Ad Amphilochoium: est epistola 391. in edit. Græco-latina; sed in edit. Latina tantum ponitur. Inter exceptas ex variis. (g) Hom. 7. in Matth. (h) Vel Geometer in Catena Græcorum PP. ubi supra.

xerant Joseph, & Virgo, ex qua formam humanitatis Unigenitus sumpsit. *Basilius* (f) Non autem in materiali sepe. *David* sedit *Dominus*, translato Judaico regno ad Herodem; sed sedem appellat *David*, in qua resedit *Dominus*; indissolubile regnum: unde sequitur. *Et regnabit in domo Jacob in æternum*. *Chrysostronus* (g) Dicit autem ac præfens domum *Jacob* eos qui de numero *Judaorum* sederunt in illum: ut enim *Paulus* dicit *Rom. 9.*, non omnes qui ex *Israele*, sunt, hi sunt *Israëlites*; sed qui sunt filii promissionis, & computantur in femine. *Beda* (cap. 3. in Lucam super illud, *Regnabit*) Vel domum *Jacob* totam *Ecclesiam* dicit, quæ vel de bona radice nata, vel cum oleaster esset, merito tamen fidei in bonam est inserta olivam. *Græcus* (h) Nullus autem est in æternum regnare, nisi *Dei* solius: quod fit uti propter incarnationem dicitur: *David* sedem accipere, tamen idem ipse in quantum *Deus Rex æternus* agnoscitur. Sequitur: *Et regni ejus non erit finis*: non solum in quantum *Deus* est, sed etiam in eo quod homo: & in presenti quidem habet regnum multorum, finaliter vero universorum, cum ei omnia subjecerit. *Beda* (ubi supra super *Dabit illi Dominus Deus sedem*.) Omitat ergo *Nestorius* dicere homini tantum ex Virgine natum, & hunc à Verbo *Dei* non in unitatem personæ esse receptum: *Angelus* enim qui ait eundem ipsum Patrem habere *David*, quem *Filium Altissimi* vocari prædantiam, in duabus naturis unam *Christi* personam demonstrat. Non autem ideo futuri temporis verbis *Angelus* utitur, quia secundum hæreticos *Christus* ante *Mariam* non fuerit, sed quia secundum eandem personam homo cum *Deo* idem *Filii* nomen sortitur.

(i) *Ambrosius* (Lib. 2. in Luc. tit. de Mariæ interrog.) Neque non credere *Angelo* *Maria* debuit, neque tam temere usurpare divina: unde dicitur: *Dixit autem Maria ad Angelum, Quomodo fiet istud?* Temperatior est ista responsio quam verba sacerdotis. *Hæc* ait, *Quomodo fiet istud?* ille respondit, *Unde hoc sciam?* Negat ille se credere, & quasi fidei adhuc alium querit auctorem; ista se facere protestatur, nec dubitat esse faciendum, quod quomodo fiat inquirat. *Legerat* *Maria* *Esai. 7.*, *Ecce concipiet in utero, & pariet filium*: ideo credidit futurum; sed quomodo fieret ante non legerat: non enim

(1) *Al.* nec verus. (2) *Al.* nec verus. (3) *Al.* nec verus. (4) *Al.* nec verus. (5) *Al.* nec verus.

(a) Vel rursus Geometer, ut supra. (b) Vel Photius; ut supra. (c) In Catena Græcorum PP. (d) Vel Severus Antiochenus in Catena Græcorum. (e) In Catena Græcorum PP. ex ejus Libris contra Julianum, nempe Lib. 8. (f) Ad Amphilochoium: est epistola 391. in edit. Græco-latina; sed in edit. Latina tantum ponitur. Inter exceptas ex variis. (g) Hom. 7. in Matth. (h) Vel Geometer in Catena Græcorum PP. ubi supra.